

”För” och ”emot” effektivitet

Hur blev det så här? Väcktes de finländska universiteten av en realistisk regering vars förståelse för marknadskrafternas obevekliga framfart kommer att garantera Finland en plats bland nationernas toppskikt? Hade akademikerna i sin törnrosasömn glömt bort att de lever på skattebetalarnas och finansiärernas nåder, att också de förväntas producera? Var det inte på tiden att dessa i elfenbenstorn inhysta, privilegierade, stipendielyftande teoretiker ställdes mot väggen och tvingades göra skäl för sin bekväma tillvaro?

Men vänta, riktigt så kan det väl ändå inte vara? Antalet universitetsstudierande ökar hela tiden; antalet utexaminerade ökar och så gör även antalet doktorsavhandlingar. Den finländska kunskapen står högt i kurs internationellt sett, det försäkrar våra folkvalda oss om. Och när det handlar om skattebetalarnas pengar så utgör de nuförtiden ungefär hälften av universitetens finansiering, resten står externa finansiärer – fonder, stiftelser och företag – för. Inte skulle väl de kasta bort sina pengar?

Nej, förstås har regeringens produktivitetsprogram inget att göra med universitetens ineffektivitet. Egentligen har programmet inget att göra med universiteten överhuvudtaget. Det har att göra med 17 500 tjänster inom den offentliga förvaltningen som ska bort. Vår regering är realistisk – behöver vi ens ställa oss frågan? – och det innebär att blicka framåt, att omfamna de nya spelreglerna. I detta omfamnande kan man inte bli alltför detaljerad. Om nu universiteten råkar ligga på statsmaktens ansvarsområde så ska väl de behandlas som alla andra.

Varför stanna upp och fundera kring ord som ”kunskap” och ”utbildning”? Varför ställa en så uppbromsande, filosofisk fråga som ”Vad betyder det att lära sig och att förstå?”, när man på ett så enkelt sätt kan bestämma sig för ett antal tjänster som inte ska tillsättas och sedan se till att alla bidrar genom att inte tillsätta tjänster. Låt sedan de studerande fundera över dessa frågor med sina studiehandledare – via den IT-teknologi som gjorde tjänsterna överflödiga och det faktiska mötet mellan handledare och elev en pedagogisk nyck från det förgångna.

Diskussionen om regeringens rambeslut och finansministeriets produktivetsprogram handlar inte enbart om universiteten, men det sätt som programmet behandlar universiteten på väcker många frågor. En av de viktigaste ställs av **Camilla Kronqvist** i detta nummer: ”Vad ska vi med vetenskap till om inte ens vetenskapen själv får definiera sina ideal?”

Det är absolut avgörande att definitionen av universiteten, deras funktion, deras rättigheter och skyldigheter, inte kommer från ett håll enbart. Likaså är det absolut avgörande att begrepp som ”effektivitet” och ”produktivitet” – de finns uppe på bordet nu, så låt oss ta hand om dem – inte kommer att betyda *en* sak.

Varför är det avgörande? Jo, för att om en part står för definitionen, om de centrala begreppen tvingas in i en enda betydelse, då uppstår en situation där ena sidan är ”för” och den andra är ”emot”. Eller, som framgår av projektledare **Jaakko Kuuselas** syn på saken, så börjar det heta att universiteten har ”svårigheter” med att definiera ”förhållandet mellan insats, avkastning och effektivitet”.

Kan det vara så att svårigheterna består i att definitionen inte överensstämmer med finansministeriets? Att begreppen, i detta sammanhang, saknar den relevans beslutsfattarna insisterar att de har?

Universiteten kan inte beskyllas för att ”vilja åka snålskjuts”. De konstaterar enbart en självklarhet: begreppen har inte *en* innebörd. Deras innebörd måste universiteten kunna debattera, diskutera och rangordna, till exempel efter det ofta bortglömda eller missbrukade kvalitetsbegreppet, utan att bli anklagade för att vara reaktionära, bortskämda eller orealistiska.

Förstås finns här ingen automatik som gör universiteten ofelbara. Diskussionen som uppstått i produktivetsprogrammets farvatten har också avslöjat den blindhet som kvantifiering orsakar; råkar man befinna sig högt uppe på en topplista så glömmer man snabbt vikten av den kritiska diskussionen och försöker, som lite i smyg, övertyga sig själv

och andra om listans obestridlighet.

Universiteten delar statsmaktens problem – vare sig de vill erkänna det eller inte. Båda håller på att bli fullfjädrade aktörer på den kommersiella marknaden, de redan nämnda spelreglerna erkänns av båda. Visserligen hänvisar universiteten till sin autonomi, som den finns inskriven i grundlagen och som den framhävs i denna ledare; genom rätten att definiera sig själv.

Men hänvisar man till denna självständighet för att kunna vara ett alternativ i ett samhälle absorberat av vinsttänkande eller för att bli en oberoende investerare i detta samhälle?

Den förstnämnda uppgiften, som bland annat omfattar att utbilda människor till kritiskt tänkande individer, står i bjärt kontrast till den andra. Inte för att vinstintresset utesluter självständigt tänkande, utan för att det utesluter ett nyanserat tänkande; för att det framhäver och betonar en ytterst begränsad del av kunskapen.

Om mångfalden börjar upplevas som något överflödigt, då blir också universitetens uppgift en annan. En uppgift som alltför väl kommer att uppfylla statsmaktens definition på ”effektiviserad produktivitet”.

Dan Lolax

dan.lolax@abo.fi